

גוף אחר בצה"ל, אשר יש לו נגיעה לנושא הטרטורים, הוא ענף רפואת-הנופש במפקדת קצין-רפואה-ראשי, אולם רופאי-הנופש של צה"ל, הקב"גים, עוסקים בעיקר בניסיון לרפא, או לשחרר אותם היילים שנפגעו נפשית מהטרטור הנגס של מספר דיהם, מבלי להתייחס לגוף הבעייה.

מסע-הסברה

אישי

אך במחלקתן של ארבעת ורועות צבא אלו, אשר תפקידן להיות הרבה יותר יסודיות בנושא יחסי-האנוש בצבא, מחוברים לעומת המחלל הראשי: מעולם לא נערכה ישיבה משותפת של כל ארבעת הגורמים, כדי לפחות להעלות את הבעייה, אפילו אם לא היה בכוננתם לנסות לפתור אותה.

גורם אחד, כמעט איש פרטי בצה"ל, אם כי אינו שייך לצה"ל, ניסה לערוך פעולה עצמית בנושא זה. היה זה נציב קבילות החיילים, הב"אלוף (מיל.) חיים לסקוב. במיסגרת תפקידו גילה לסקוב, דרך קבילות שהגיעו אליו, את המימדים העצומים של הבעייה. מאחר שאינו איש צבא יותר, וקשה לו, במיסגרת פקודות המטכ"ל המתייחסות לנציבות שלו להילחם בתופעות, החליט לסקוב לפתוח במסע-הסברה אישי ביחידות צה"ל.

הוא נהג להרצות, אחת לשבוע, כל פעם בפני מפקדי יחידה אחרת, על נושא יחסי-האנוש. לסקוב היה בחר את היחידות שבפניהן היה מופיע, לפי כמות מיכתבי-התלונה על טרטורים שהגיעו לנציבות שלו. ואומנם, מפקדי אותן יחידות מודים שאחרי הרצאתו של לסקוב היתה חלה רגיעה מסוימת, בדרך-כלל זמנית, בנושא הטרטורים ביחידות שלהם. לסקוב חדל מנהוגו זה כאשר מונה

עד כה לא נחקר העניין ברצינות. בראש מה"ד עומד האלוף מנחם (מנדי"ל) מירון, אשר התפרסם בעת האחרונה כראש הוועדה לקביעת זכאי אותות הגבורה, העוז והמופת של צה"ל.

בשנת 1964 שימש מירון מפקד יחידה בגייסות-השיריון הנקראת תח"ש — תורת חיל-שיריון, על-פי זיומת מפקד-הגייס דא, רב-אלוף דוד אלעזר הזמין מירון דרך מדור המחקר בענף סיווג וקידום באכ"א/איהגון, מחקר תוכנית-הדרכה לבית-הספר לשיריון.

את המחקר ערכו שני פסיכולוגים: אילנה צימרמן וד"ר יהודה רוזנברג, כיום ח"כ (מפד"ל) יהודה בן-מאיר. בפרק זה אחרון של המחקר שלהם, תחת הכותרת "טרטורים", כתבו השניים: "בעיית הטרטורים הועלתה על-ידי החניכים והמדריכים כאחד. החניכים התלוננו על הטרטורים הרבים, הרגילי-המשמעת, מיסדי-הדייקנות וכד', וטענו שהם הפריעו לימודים. המדריכים (אלה שטרטורו — י.י.) תמכו בטענות החניכים. התרשמו שהטרטורים מפריעים ללימודים בשתי דרכים שונות:

א. החניכים עייפים כתוצאה מהפסד שינה. נאמר לנו שהיו מקרים של מיסדרי-מיטות בחוף בשעה 23.00 ואפילו בחצות (אמ"כ לפי הוראות בית-הספר חייבים החניכים ללכת לישון לא יאוחר משעה 22.00). היינו עדים למיקרים רבים שהי-חניכים נרדמו בעת השיעור.

ב. לדבר השפעה שלילית על מוראל החניכים, החניכים רוצים לראות בבית-הספר משהו שונה מהמושג שיש להם על חיי-צבא שיגרתיים. הם רוצים להרגיש את עצמם יותר כתלמידים בבית-ספר מן אשר כחילים, ולנו הדמה שכדאי, תוך גבולות מסוימים, לעודד ההגשה זו. יצירת מיסגרת להתייחס אל החניך כאל תלמיד בבית-ספר תעלה את רצונו ואת נכונותו

לישמעת מים

ירושה מתקופת הפלמ"ח היתה המסע עם מישמעת המים. במסעות אלה קשה היה תמיד להבחין בין איתון לבין ענישה או טרטור, ובדרך-כלל הובאו מפקדים לדון רק כאשר אירעו אסונות וחיילים התייבשו בעת מסעות אלה, בהם ניתן להם לשתות מים רק אחרי שחזרו לבסיס.

מפקדים או סאדיסטים

שמאל מעוררות אצלם אסוציאציות מורעות ובלתי-מודעות של השטר, העובד הסוציאלי, השופט ולעיתים אף הכלאי, בהם נפשו קודם התגייסותם לצה"ל. אין הכוונה רק למצעים, בעלי עבר פלילי מהותי שביניהם. אחוז המתגייסים שהיה להם מגע קודם עם החוק מפחד במימדיו, יש שכונות שלמות במדינה, ולא דווקא המפורסמות שבהן כשכונת התיקווה, שפירא, שבוי, כרם התימנים בתל-אביב, ואדי-סאליב בחיפה והקטמונים בירושלים, אלא דווקא שכונות של המעמד הבינוני והבינוני-פלום. בהן שולטות כנר שיות של ילדים בני 12 עד 15 אשר חלקם נפגשו כבר את החוק, ואחרים קשורים בצורה זו או אחרת בפעילות עבריינית. קיים גם הגורם הערתי. מרבית החומר האנושי הבעייתי מקורו בעדות-המחוקה. לגביהם, האיוב הוא אותו אשכנזי, בדיוק כמו העובד הסוציאלי או השופט שעזמו הוא נפגש. כשהוא מגיע לצבא ובוחן את צבעי הפיקוד שלו, הוא לא יכול שלא להבחין כי ככל שעולה הדרג הפיקודי כן הוא "מלביז" יותר, מבחינת המוצא הערתי שלו.

כדי לא לעורר ספק, ברור לגמרי כי אותו סוג מתגייסים אינו פחות פטריוטי ואוהב המדינה מאשר "הסוג האחר". אלא שאצלם, במידה זו או אחרת של צדק, המישמעת הצבאית, הפקודות, המדים — כל הסממנים החיצוניים, אינם קשורים כלל לפטריוטיות, לאהבת המולדת או לליחומת.

"אני אייסר בעקרבים"

עם בעיות אלה, שהן בעצם בעיות היסוד של החברה הישראלית, המת-מקדות לפתע במסגרת מוגדרת אחת, ובר-תקופה מצומצמת, אייב המפקד, אשר פני-מיום רבות גילו אינו עולה בקרבה על גיל פיקודיו יוצרי הבעיות, להתמודד. במקומות שבהם נכשלו לחלוטין משרד החינוך, משרד הסעד, שילטונות המיטרה ובתי-הסוהר, בתי-המישפט על שופטים הנכבדים ועמוסי ההשכלה — כל המערכת

לה, ואני אומר את זה בהמעטה. רבים המיקרים שבהם נותן המפקד פקודה, פשוטה-לכאורה: לרוץ. אחד החיילים לא רץ. כשהוא מקבל פקודה חוזרת, הוא אותו מדריך, או עומדות בפני המדריך מיספר אפשרויות. הוא יכול להתעלם מה-תקריט, אבל באותו רגע הוא גמר את הקאריירה שלו עם אותם חניכים, ופקודה שלו אף פעם לא תהיה פקודה. הוא יכול להעלות אותו חייל על טופס-תלונה ולהעמידו לדיון, רוב החיילים מסוג זה מבכרים לשבת בכלא, שם הם עובדים בגינון או בתפירת כפתורים, מאשר לעבור את האימונים המפרכים של יחידה קרבית. "האפשרות השלישית שלו, והיא בדרך-כלל האפקטיבית ביותר, היא לשים אותו חייל על הכוונת: להעניש אותו שלא

גאח יוסי ינאי

במיסגרת מישמעת, על-ידי הכוח הניתן לו מעצם היותו המפקד או המדריך. גם אותו מדריך הוא רק בן-אנוש, נתון להשפעות פגיעה אישית, הרגשת עלבון וטינה. או הוא יכול לגלוש ולעבור את הגבול הדק בין עונש מרתיע וסביר, לבין התעללות.

גם כיום, אחרי שעברו תחת ידי מאות ואלפי חניכים, אני ידוע שהדרך השלישית היא הנכונה. אס"כני היא המסוכנת ביותר. מה שברור הוא, שאין דרך אחרת. החומר האנושי מהסוג המסייים הזה, שהמדריכים צריכים להפכו לחיילים, הוא גבוה ביותר במתגייסי צה"ל בשנים האחר-דונות. לפי מחקר שנעשה בצבא, 60 אחוז זים המתגייסים אינם בגרתי תוכון. 40 אחוז הם בעלי אחוזי מופרעות מסוימת, אשר אינה מפריעה להם להיות חיילים טובים או אורחים טובים, אך בוודאי עז-זרת להתפרצויות מהסוג שתואר על-ידי אותו קצין בכיר.

לגבי רבים מהם המיסגרת הצבאית, כמו כל מיסגרת, היא פסולה מראש. המדים והדרגות שאותם לובשים המפקדים, והי-פקודות שהם מקבלים מהם על ימין ועל

כאחד מחברי ועדת אגרנט, ולא חידש אותו לאחר שהוועדה סיימה את עבודתה. הראשון שהגדיר בצה"ל את הטרטור היה רבי-סרן, מפקד בסיס אשר תשעה מקציניו, סמליו והמסמכים שלו עומדים עתה לדיון בעוון התעללות. בעדות הסניגוריה שלו על הנאשמים, ענה הרב-סרן לשאלה: "מהי בעיניו התעללות?" "אני קורא התעללות" העיד לפני שבו-עיים אותו רבי-סרן, "לכל דבר שגורם להשלתו של החייל ולכל עונש שאינו קשור לגיונית לעבירה שבוצעה. אבל יש להבחין בין תרגילים נוספים ועונשים, לבין התעללות."

מבלי להתייחס להיקפה של הגדרה זו, ואיראפשר לדרוש ממפקד בסיס-טרטורים בצה"ל שיתעמק בהגדרת פסיכולוגיות, ייכנס אותו רבי-סרן להיסטוריה הצבאית של ישראל כמדריך הראשון של הטרטור. אחד ממפקדיו המפוראים של צה"ל, אשר השתתף בקרבות רבים, היה ממיסדי 101 המפורסמת ואף עסק בהדרכה ברמות שונות בצבא. טען השבוע: "הפירסומים בתקופה האחרונה על המפקדים הנוראיים המתעללים בחיילים, יביאו לצה"ל יותר נזק מאשר צה"ל יכול לשער. מפקדים, בלע דרג שהוא, יחששו עתה לאמן חיילי-לחייהם לפי הבנתם. ינהגו לפי השיטה: מה איכפת לי, העיקר שהמחזור הזה יסתיים ואני אצא נקי, ומי שיפסיד מכל זה יהיה צה"ל. נפסיד לוחמים, ואחרי-כך נפסיד גם מילחמות."

"המדריכים בצה"ל, על כל דרגותיהם, הם בדרך-כלל מדריכים טובים. המדריך הטוב רוצה להוציא את החניכו החיילים טובים, מאומנים היטב וממושעים, משום שהוא ציוני, ללא מרכאות, חושב על גורל עם ישראל ויודע שאנו חייבים לנצח ב-מילחמות. המדריך הפחות טוב רוצה את כל אלה כדי להצליח בתפקידו כמדריך, מתוך תחרות עם המדריכים האחרים. ב-דרך-כלל המוטיבציה מורכבת משני אל-מנטים אלה גם יחד.

הגורם

העדתי

למדריכים אלה מגיע תומך אנושי, אשר אינו תמיד מעור-

ללמוד. הטרטורים מפריעים לקיום מיס-גרת זו.

"מוצע לבטל, ככל האפשר, תרגילי משמעת וטרטורים בלילה במשך הקורס." אין צורך לציין כי המלצותיהם של בן-מאיר וצימרמן, לפחות בנושא זה, נפלו על אוזניים ערלות.

על הגב יותר הוא מסע ארוך, בדרך-כלל אל תוך שעות הלילה, כשגב החייל עמוס ציוד.